

19 (19).
SIRBUHİ MİKİRTİÇ MURADYAN'IN ANLATTIKLARI
(1911 BİTLİS VİLAYETİ, KHİZAN BÖLGESİ, SURB KHAÇ K. DOĞUMLU)

Ben Felaket'ten kurtulup hayatta kaldım; şimdi Yerevan'da yaşıyorum. Bizim sülalemizi anlatmak istiyorum. 1911'de Bitlis Vilayeti'nin Khizan bölgesinde bulunan Surb Khaç Köyü'nde, Surb Khaç Manastırı'nın yakınında doğdum. Dedelerimin dedeleri Surb Khaç Köyü'nü dağın yamacında, hepsi birbiriyle akraba olan sadece 10 ailenin yaşadığı güzel bir yerde inşa etmişler.

Sülalemiz çok büyükmüş; yaklaşık 100 kişiden oluşmuş. Dedem Murad Muradyan Kudüs'e gitmişmiş; bu yüzden de kendisine Muğdusi Murad derlermiş. Dedemin üç oğlu olmuş: çok akıllı bir insan olan Hakob, göç sırasında manastırın altın haçını gece vakti indirip duvarın içinde saklayan Khaçatur, ve kilise mütevelli heyetinden cesur bir adam olan ve Bitlis'le köy arasındaki bağlantıyı koruyan babam Mıkırtiç. Murad dedem çok akıllı bir adammış ve onun sülalesi Khizan bölgesinde büyük ün sahibiymiş.

Annemin babası, dedem Bağdasar Khizan bölgesindeki bir köyde yaşarmış. Onun üç kızı ve birçok oğlu olmuş; ben onlardan ikisini hatırlıyorum; kızlarından Kakav ise benim annemdi. Onun Parişan ve Niğyaran isimli iki kız kardeşi vardı.

Daha Abdülhamit döneminde dedem Türklerin barbarlıklarını dikkate alarak, çocuklarını hatta kızlarını bile ava götürmüş ve onlara demiş ki: "Sevgili çocuklarım, öyle bir zamanda yaşıyoruz ki, hepiniz de tüfek tutmasını bilmelisiniz." Ve dedem bunu yapmayı başarmış. Annem Kakavik göç döneminde iki kişi öldürmüş; onlardan biri de eşkıya başı Cıbo'ymuş. O köye saldırmış; köylüler direniş göstermişler; o Kürt Cıbo köye gelip en zengin evin damına oturup kendisine altın verilmesini istemiş. Annem gizli bir yoldan dedem Bağdasar'a haber vermiş ve demiş ki: "Cıbo yine geldi; altın istiyor; ama benim de param yok."

Babam şöyle cevap vermiş: "Sen içerden diren; biz de dışardan ateş ederiz."

Ve o şekilde silahlı çatışma başlamış.

O zamanlar babam İstanbul'da bulunuyormuş ve anneme tabanca göndermişmiş. Annem bahçeden ateş etmiş ve eşkıya Cıbo annemin Browning'inden çıkan kurşunla ölmüş.

1915'te Türkler saldırdıklarında babam usta Bağdasar demirci atölyesini Khizan dağlarındaki bir mağaraya nakletmiş ve el yapımı silahlar, tabanca, tüfek imal edip yakın dağlarda saklanan fedayilere göndermiş.

Annem Kakavik çocuklarıyla evde kalmış. Biz toplam 11 kişiydik.

1915'te Türkler Bitlis Vilayeti'ne saldırdılar; yolları kapattılar ve dehşet verici katliam başladı. Türkler halkı toplayıp samanlıklara doldurdular ve samanlıkları ateşe verdiler. Kadın, çocuk

ayrımı yapmıyorlardı; herkesi öldürüyorlardı.

Kürt çobanımız Abro yardımımıza koştu. Bizi, İki ay kalacağımız komşu Busakants Köyü'ne götürdü. Ama bizi ihbar ettiler; nehre atıp suda boğmak istiyorlardı. Ancak Busakants Köyü'nün dağlarındaki 45 kişilik fedayi grubunun lideri Gnel'e haber vermişler; o da fedayileriyle Türklerin üzerine saldırıp bize yol açtı. Bizi Bitlis'ten Van'a hareket eden göçmen kervanına yetiştirdiler.

Hatırladığım kadarıyla fedayilerin lideri Gnel teyzemin kocasıydı; daha 1894-96 katliamı yıllarından çatışma tecrübesi vardı ve bir fedayi grubu kurmuştu. Akhtamar Manastırı'nda öğrenim görmüştü. 1915 yılında, iki yüz kişilik bir fedayi grubu oluşturmuştu. O grup Türklerin kapattığı o dağ yolunda gece vakti Türklere saldırıp onların saflarında panik yaratarak Van'a giden yolu açmış ve muhacirlere de Van'a kadar eşlik etmişti.

Farklı bölgelerden gelen muhacirler açık bir alanda toplanmışlardı. Gelip biraz su içmek ve istirahat etmek için bir çeşmenin yakınına oturmuşlardı. O kabilelerin içinde biz de vardık. Annem Kakavik heybesinin iki gözüne küçük çocuklarını, biricik oğlu Muradik'i ve bir kızını koymuştu; büyük kızlar, ben ve kız kardeşim ise onun ellerinden tutuyorduk. Aniden karşımıza bir Türk çıktı; annemin büyüleyici güzelliğini görün taş kesildi ve annemi kaçırmak için hemen biz çocukların üzerine ateş etmeye başladı. Ama annem entarisinin altından tabancasını çıkarıp onun alınına ateş etti. Türk yere yığıldı; ama ben de yaralıyım. Elimi uzatıp annemin eteğini ancak tutabildim. Annem ise yaralı olduğumu görün beni çeşmenin yanına götürdü; yaramı temizledi, yıkadı ve bana su içirdi. Bir mağarada geceledik. Türkler gece vakti bize saldırıp ateş ettiler. Annem, bize kurşun isabet etmesin diye bütün gövdesiyle üstümüze yattı. Türkler uzaklaştıklarında annem bizi teker teker öptü. Ama Muradik kardeşimin ağzı kanla doldu. Annem çok ağladı sızladı; elleriyle onun mezarını kazdı ve şafak sökerken yola düştük. Oldukça uzun bir süre yol aldıktan sonra at toynaklarının yere vururken çıkardığı sesi duyduk. Annem Türklerin yeniden bize saldırdıklarını sanıp bize: "Suya atlamamız, Türklerin eline düşmemizden daha iyidir" dedi.

Zavallı annem içinde iki çocuğu bulunan heybesini omuzuna attı, benim de elimden tuttu ve birlikte suya atladık. Ama gelenler Rus askerleriydi; onlar annemin umutsuzluğa kapılarak kendini ve bizi suya attığını hissettiler ve hemen suya atlayarak bizi kurtardılar; Rus generalin yanına götürdüler. Annem şükran ifadesi olarak tüfeğini çıkarıp Rus generale verdi ve o tüfekte bir Türk askeri öldürdüğünü belirtti.

Bu şekilde Van'dan Vağarşapat'a geldik. Sülalemiz yaklaşık 100 kişiden oluşuyordu; ama geriye sadece annem, iki kız kardeşim ve ben kaldık. İstanbul'da olan babam ise 1920'de geri döndü ve bizi barındığımız yetimhanede buldu. Annem de orda hemşire olarak çalışıyordu. Babam bizi Yerevan'a getirdi.

Yerevan'da öğrenim gördüm; ziraat mühendisi oldum. 1953'te doktora tezimi savundum. Elli yıl Parakar'da üzüm ve şarap üretiminde bilim emekçisi olarak çalıştım. Şimdi ise emekliyim.